

כתב: שלום נוי

הצעת פרוש של משנה במסכת ראש השנה

שנינו במשנה במס' ר"ה פרק ב' משנה ח': ...ועוד באו שנים ואמרו, ראינוהו בזמנו, ובלייל עבדו לא נראה וקבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרכינס, עדי שקר הן, היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה. אמר לו רבי יהושע, רואה אני את דבריך.

נחלקו המפרשים, בקשר לפיסקה, "ובלייל עיבורו לא נראה", האם העדים אמרו את זה, או זה מוסב על העם ובית הדין, שהם לא ראו

רש"י בפירושו, (ר"ה כ"ה). ז"ל: שהיו מצפין ב"ד והעם שתהא מגולה ויראוה, מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם.

הרמב"ם לעומת זה, בפירושו למשנה אומר וז"ל: " ואמרו ראינוהו בזמנו ובלייל עיבורו לא נראה לפי שהן ראוהו ליל שלושים ולא ראוהו ליל שלושים ואחד " עכ"ל, ר"ל, שגם "ובלייל עיבורו לא נראה" אמרו העדים.

בפרוש הרע"ב ד"ה "וקבלן רבן גמליאל": ...ובמה שאמרו בלייל עיבורו לא נראה, אפשר שהיה מפני שכסה אותו הענן, או סבה אחרת גרמה שהם לא ראו אותה.

בפרוש תפארת ישראל ד"ה: "לא נראה" ז"ל: לבית דין ולעם אף שהשמים היו זכים. (והוא מאמר התנא, לא שהעדים אמרו כן) עכ"ל. בד"ה "וקבלן רבן גמליאל": ...מיהו הא דקאמר וקבלן ר"ג, אין ר"ל שאחר שלא נראה בלייל עיבורו, אח"כ קידש ר"ג את החודש, ליתא, דא"כ אפילו היה מקבל העדות ביום ל', כיון שלא הספיק לומר מקודש עד ליל עיבורו, הרי החודש מעובר (כלקמן רפ"ג). אלא מיירי שר"ג קידש החודש ביום ל' תיכף כשבאו העדים, והא דקאמר וקבלן ר"ג, ר"ל אע"ג שבלייל עיבורו לא נראה, אפ"ה החזיק ר"ג לקבלתו מהעדים דמקודם. עכ"ל.

ומסכם ר"פ קהתי בפירושו למשנה ד"ה "ובלייל עיבורו לא נראה": ובלייל שלושים ואחד לא נראה, יש מפרשים, שהעדים לא אמרו אלא "ראינוהו בזמנו", ומתוך כך היו בית דין והעם מצפים לראות את הירח ביום השלושים בערב, ולא נראה להם, אף על פי שהשמים היו בהירים (רש"י, תפארת ישראל). ויש מפרשים שהכל אמרו העדים, כלומר שביום השלושים אמרו: "ראינוהו בזמנו", ולמחר אמרו, " בלייל עיבורו לא נראה לנו" (רמב"ם, המאירי, ברטנורה) עכ"ל.

יש קושי במשנה הזאת. לפי המפרשים שהעדים אמרו "ולא ראינוהו בליל עיבורו" אחרי שהעידו בבית הדין: "ראינוהו בזמנו", נחקרה עדותם ונמצאה עדותם אמינה, קדשו את החודש ונפטרו העדים לעיסוקיהם ולא נזקקו להם יותר בבית הדין. ומה לו לר' דוסא כי ילין? גם הוא אילו היה יושב בבית דין של קידוש החודש היה מקבלם! ועוד, מתי ואיפה העידו: "ובליל עיבורו לא נראה"? הרי אחרי שקבלו את עדותם "ראינוהו בזמנו", הלכו להם ואין נזקקים להם יותר. ואיך הגיעו לבית הדין למחרת, אחרי ליל עיבורו?

גם למפרשים ש"ובליל עיבורו לא נראה" נאמר על בית הדין והעם, יש אותו קושי. לאחר שנתקבלה עדות כשרה ואמינה, בית הדין מקדש את החודש מיד ללא ברור האם ייראה או לא ייראה בליל עיבורו.

ואכן בעל תפארת ישראל הנ"ל, כנראה בגלל הקושי הזה, דחק לפרש "והא דקאמר וקבלן ר"ג וכו'...אפ"ה החזיק ר"ג לקבלתו מהעדים דמקודם", כלומר, את המלים "וקבלן ר"ג" הוא מפרש שלא חזר בו למחרת מקבלת העדים, ולא ביטל את החלטתו על קידוש החודש מאתמול ולא עיבר את החודש למפרע. הפרוש הזה אמנם פותר את הקושי, אבל הוא דחוק מאד, ומנוגד לפשט הפשוט של המשנה.

הרש"ש בפירושו למשנה, (הוא מביא את זה, גם בפירושו לגמרא, ר"ה דף כ"ה). מנסה ליישב את הקושי בדרך אחרת שהיות והעדים העידו על ליל עיבורו מוכיח שהעדים באו להעיד אחרי יום עיבורו, וז"ל: "וקבלן ר"ג, משמע שקבלן לאחר ליל עיבורו, היינו, ביום ל"א לקדש למפרע את יום הל'. ומזה אולי יצא לו להרמב"ם, מה שכתב בפ"ג מהל' קדה"ח הל' ט"ז דמקדשין למפרע אפי' אחר ד' או ה' ימים עכ"ל. זאת אומרת שהרש"ש מנסה לפרש, שהעדים באו לכתחילה רק ביום ל"א וכך יכלו להעיד שראו בזמנו, ובליל עיבורו לא ראו, ור"ג קבל את עדותם וקידש את החודש למפרע. ומכאן הוכחה שניתן לקדש את החודש למפרע, כדברי הרמב"ם. אך בסוף הוא דוחה את ההוכחה וז"ל: "אך יש לדחות דקבלן ר"ג היינו קודם לליל עיבורו" עכ"ל. ובכן חזרנו לקושי הראשון.

אך נראה לעניות דעתי שהפשט הוא פשוט ביותר. הירח בחידושו בזמנו נראה בדרך כלל רק אחרי השקיעה לפני צאת הכוכבים. לעומת זה, בליל עיבורו הוא שוקע כ-38 דקות יותר מאוחר. הוי אומר שאפשר לראותו עוד לפני השקיעה. ומה עוד שבלי עיבורו הוא יותר גדול מאשר בזמנו.

בית הדין של קידוש החודש היו ביום השלושים "יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו" (רמבם הל' קדה"ח פ"א ה"ו) דהיינו עד צאת הכוכבים. בזמנו של ר"ג, שהיה אחרי תקנת רבן יוחנן בן זכאי, "שיהו מקבלין עדות החודש כל היום", אם הגיעו העדים לפני צאת הכוכבים, קבלו אותם וקדשו את החודש.

עכשיו הכל פשוט. העדים שבאו מרחוק הגיעו לבית הדין ביום השלושים עם השקיעה או קצת אחריה. באותו הזמן אמורים כבר לראות את הירח. והנה הירח איננו נראה. ועכשיו שהעדים מעידים בבית הדין, הם יכולים גם להעיד שאין הירח

נראה בליל עיבורו, וכמו כן יכולים לפרש שבית הדין והעם ראו שאין הירח נראה,
ועל כן התקוממו ר' דוסא בן הרכינס ור' יהושוע להחלטתו של רבן גמליאל.